

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Mikołaj Pawlak

Warszawa, 01 lutego 2021 roku

ZSS.422.2.2021.AG (KS)

**Pan
Przemysław Czarnek
Minister Edukacji i Nauki**

Szanowny Panie Ministrze,

z niepokojem obserwuję rosnące zainteresowanie małych dzieci konsumpcją wyrobów tytoniowych i używaniem e-papierosów.

W 2020 r. na moje zlecenie Instytut Badań Pollster przeprowadził badanie¹ wśród polskiej młodzieży na temat używania e-papierosów². Z badań tych wynika, że ponad połowa (55%) młodzieży poniżej 20 roku życia sięgnęła przynajmniej raz po papierosa lub e-papierosa. Zdecydowana większość młodzieży (67%) próbowała zarówno papierosów tradycyjnych, jak i e-papierosów. E-papierosy są bardziej popularne niż tradycyjne papierosy wśród młodzieży w wieku 16-17 lat - aż 34% tych osób pali od ponad roku, 31% – od dwóch do pięciu lat, a 4% ponad 5 lat.

Wszyscy badani (93%), którzy palili kiedykolwiek, uważają, że palenie uzależnia, jednak istotnie mniejszy odsetek ma takie przekonanie o e-papierosach (75%) niż o papierosach tradycyjnych (92%). Aż 72% palaczy poniżej 20. roku życia deklaruje, że pali regularnie. Co trzeci młody palacz (32%) przyznaje, że pali systematycznie, bo po prostu lubi, 20% twierdzi, że ma takie przyzwyczajenia i taki sam odsetek przyznaje, że pali, bo odczuwa głód nikotynowy. Zdecydowanie częściej do uzależnienia przyznają się młodszy palacze w wieku 16-17 lat – do głodu nikotynowego przyznaje się aż 27% z nich, wśród starszej młodzieży 18-19 lat jest to 16%.

Małoletni, jak wynika z ich odpowiedzi, nie mają większego kłopotu z zakupem e-papierosa. Samodzielnie – mimo formalnego prawnego zakazu takiej sprzedaży – kupuje je aż 56% palących 16- i 17-latków, głównie w sklepach z e-papierosami, kioskach

¹ Informacja nt. badania dostępna: <https://brpd.gov.pl/2020/12/28/alarmujace-wyniki-badan-e-papierosy-staly-sie-nalogiem-mlodziezy/>

² Badaniem objęto reprezentatywną próbę polskich internautów w wieku od 16 do 19 lat (próba kontrolowana ze względu na wiek i płeć).

i supermarketach. Dla 3% z nich e-papierosy kupują rodzice, a 36% korzysta z pomocy pełnoletnich znajomych.

Pałaca młodzież nie planuje rzucenia palenia – aż 58% nie myśli o takiej decyzji albo wprost deklaruje, że nie rzuci. Tylko 35% chciałoby się pozbyć nałogu i nie ma tu znaczenia, czy palą e-papierosy, czy te tradycyjne. E-papierosy zerówki, czyli liquidy bez zawartości nikotyny, pali od czasu do czasu 68% młodzieży. Połowa e-palaczy uważa, że nie szkodzą zdrowiu, a 37% że nie uzależniają. Ponad połowa młodych ludzi (51%) przyznaje, że o e-papierosach wie mało, ale ta wiedza im wystarcza³.

Ze zleconych przeze mnie badań wynika, że dla 58% młodych ludzi e-palenie jest modne. W tym miejscu zaznaczyć trzeba, że zjawisko palenia papierosów i e-papierosów w szczególności wśród młodzieży szkół średnich występuje z dużą częstością i nasila się z wiekiem. Młodzież ta podejmuje próby palenia mimo wiedzy o jego szkodliwości. Istotny wpływ na rozwój uzależniania od nikotyny mają wpływy rówieśnicze⁴. W wynikach badania Instytutu Badań Pollster wskazano, że co trzeci badany twierdził, że zapalił, bo namówili go znajomi. Starsza młodzież (18-19 lat) częściej wskazuje, że palenie było okazją do pogadania sobie z ludźmi.

Najczęściej papierosy elektroniczne są palone dla rozrywki (58%), natomiast tradycyjne przez napięcie/stres (66%). Oba te typy papierosów są też stosunkowo często palone z nudów, podczas przerwy od pracy/ nauki lub by móc pogadać z ludźmi. Generalnie e-papierosy częściej palone są z powodów bardziej emocjonalnych, dla pewnego rodzaju zabawy (dla rozrywki, z ciekawości, z chęci zrobienia czegoś innego/nowego) oraz bo jest to modne. Tradycyjne papierosy zaś są zdecydowanie częściej palone przez potrzeby racjonalne (napięcie/stres oraz potrzebę poczucia się bardziej dorosłym).

Wnioski płynące ze zleconego przeze mnie badania są zbieżne z wynikami badań przeprowadzonych w 2019 r. przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) w przedmiocie konsumpcji nikotyny⁵, z którego także wynika jednoznacznie, że papierosy elektroniczne niezmiennie cieszą się największą popularnością wśród młodzieży.

³ 20% jest przekonanych, że wie już wystarczająco dużo. Tylko 18% chciałoby swoją wiedzę uzupełnić. Źródłem wiedzy są najczęściej znajomi i rodzina – 69%, internet, w tym fora internetowe – 66%, a tylko 22% dopytuje sprzedawców.

⁴ Tak też wnioski w G. Opielak, A. Nadulska, J. Piotrkowicz, Ł. Szeszko, Palenie tytoniu wśród młodzieży szkół średnich w świetle aktualnych badań, Forum Medycyny Rodzinnej 2014, tom 8, nr 4, 190–194

⁵ https://www.chemikalia.gov.pl/monitorowanie_ryнку_epapierosow.html, Konsumpcja Nikotyny, Raport z Badań Ilościowych, CBOS dla Biura do Spraw Substancji Chemicznych, 2019 r.

Dlatego zasadne jest w mojej ocenie spowolnienie trendu konsumpcji wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych przez młodzież i zintensyfikowanie działań – w tym profilaktycznych – w tym zakresie. Kampanie społeczne upowszechniająca wiedzę na temat szkodliwości narażenia na dym tytoniowy oraz palenia elektronicznych papierosów przez ogół społeczeństwa, a w szczególności przez osoby młode poniżej 18. roku życia, realizowane m.in. przez Ministerstwo Zdrowia, czy też programy antytytoniowej edukacji zdrowotnej wśród dzieci i młodzieży realizowanej przez Państwową Inspekcję Sanitarną, są mi znane, jednak z uwagi na to, że obecnie 70% osób palących tytoń rozpoczęło palenie w wieku młodzieńczym, przed ukończeniem 18. roku życia, oraz istniejące udokumentowane przypadki zatruc pływem z e-papierosów wśród dzieci oraz osób dorosłych, wydają się niewystarczające. Stosowanie wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych przez osoby małoletnie ma bowiem negatywny wpływ na ich zdrowie.

Jak wskazują eksperci „Tytoń jest jedną z najpowszechniej używanych substancji psychoaktywnych na świecie. Powoduje silne uzależnienie - silniejsze niż opiaty, alkohol i inne substancje objęte kontrolą”⁶. „Nikotyna jest alkaloidem pirydynowym występującym w tytoniu i jednocześnie jego głównym składnikiem uzależniającym. Niezmiennie od wielu lat palenie tytoniu plasuje się na pierwszym miejscu jeśli chodzi o możliwe do wyeliminowania przyczyny chorób i przedwczesnej śmierci. (...) Każdego roku z powodu palenia na świecie umiera ok. 5 mln osób - szacuje się, że do 2030 roku liczba ta wyniesie 8 mln. (...) Średnio palacze umierają 13-14 lat wcześniej niż osoby niepalące. Przyczynę chorobowości i śmiertelności związanej z paleniem stanowi prawie 4 tys. toksycznych związków zawartych w dymie tytoniowym, zaburzających funkcje niemal każdego ludzkiego organu ludzkiego ciała”⁷.

W materiale Głównego Inspektoratu Sanitarnego na temat potencjalnych zagrożeń związanych ze stosowaniem elektronicznych papierosów⁸ wskazano, że „aerazol z e-papierosów jest szkodliwą parą wodną”. Aerazol do e-papierosów, który użytkownicy wdychają, może zawierać szkodliwe substancje, w tym: acetaldehyd, formaldehyd, akroleinę, propanal, nikotynę, aceton, o-metyl-benzaldehyd, karcinogenne nitrozaminy. Użycie

⁶ G. Opielak, A. Nadulska, J. Piotrkowicz, Ł. Szeszko, Palenie tytoniu wśród młodzieży szkół średnich w świetle aktualnych badań, Forum Medycyny Rodzinnej 2014, tom 8, nr 4, 190–194

⁷ K. Wilczyńska, A. Zawistowska, N. Waszkiewicz, Nikotyna w psychiatrii – wymiary uzależnienia, Psychiatria po Dyplomie 06/2018

⁸ INFORMACJA NA TEMAT POTENCJALNYCH ZAGROZEŃ ZWIĄZANYCH ZE STOSOWANIEM ELEKTRONICZNYCH PAPIEROSÓW, 2019 r., Materiał opracowany przez Główny Inspektorat Sanitarny przy współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej, https://gis.gov.pl/wp-content/uploads/2019/10/MEN-i-GIS_Informacja-na-temat-zagro%C5%BCe%C5%84-dotycz%C4%85cych-e-papieros%C3%B3w.pdf

e-papierosa powoduje emisję pyłu zawieszonego (PM2.5) oraz najdrobniejszych cząstek (UFPs), których stężenie wzrasta w powietrzu otaczającym e-palacza. (...) Istnieją dowody na to, że młodzi ludzie, którzy używają e-papierosów, mogą częściej palić papierosy w przyszłości. Istnieją udokumentowane przypadki zatruc pływem z e-papierosów wśród dzieci oraz osób dorosłych. (...) Badania naukowe opublikowane w 2019 r. (...) pokazują, że nawet beznikotynowe e-papierosy mogą być szkodliwe dla zdrowia, uszkadzając śródbłonek naczyń krwionośnych”.

Mając na uwadze dane odnoszące się do zagrożenia dla zdrowia publicznego, jakim są papierosy i elektroniczne papierosy, konieczne jest – obok prowadzonych kampanii społecznych, które pomagają w obalaniu fałszywych przekonań dotyczących palenia wyrobów tytoniowych oraz elektronicznych papierosów i motywują osoby uzależnione do poszukiwania właściwej pomocy – podjęcie wszelkich innych działań w tym obszarze.

Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 3 ust. 2 pkt 1 i art. 11 ustawy z 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2017 r. poz. 922, z późn. zm.) zwracam się do Pana Ministra o podjęcie działań we wskazanym obszarze oraz przekazanie informacji na temat podejmowanych przez resort edukacji inicjatyw na rzecz ograniczania używania wyrobów tytoniowych oraz e-papierosów przez uczniów.

Ponadto, z dniem 31 grudnia 2020 r. zakończył się Narodowy Program Zdrowia na lata 2016-2020⁹, którego jednym z celów operacyjnych była *profilaktyka i rozwiązywanie problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych (w tym tytoniu) uzależnieniami behawioralnymi i innymi zachowaniami ryzykownymi*. W związku z tym uprzejmie proszę o przekazanie informacji na temat realizacji następujących zadań określonych w NPZ na lata 2016-2020 w ramach programu zwalczania następstw zdrowotnych używania wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych - działania informacyjno-edukacyjne i profilaktyczne:

- 1) upowszechnianie, wdrażanie, udoskonalanie i poszerzanie oferty programów profilaktyki uniwersalnej, wskazującej i selektywnej, zalecanych w ramach systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego, w tym programów profilaktyki uniwersalnej, które biorą pod uwagę wspólne czynniki ryzyka

⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2016 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020 (Dz. U. poz. 1492).

palenia wyrobów tytoniowych i innych zachowań ryzykownych, czynniki chroniące i wspierające prawidłowy rozwój – w zakresie działań Ministra Edukacji i Nauki;

2) upowszechnienie informacji dotyczących zagrożeń wynikających z używania wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych, w tym realizacja kampanii informacyjno-edukacyjnych – w zakresie działań Ministra Edukacji i Nauki;

3) doskonalenie zawodowe nauczycieli i innych osób pracujących z dziećmi i młodzieżą w zakresie skutecznych działań profilaktycznych – w zakresie działań Ministra Edukacji i Nauki i ORE.

Z poważaniem

Rzecznik Praw Dziecka

Mikołaj Pawlak

